

Velfærdsstaten

Velstandsstigningen

En arbejder familie i provinsen

- Gift i 40'erne -> løftede velstanden gennem 20-25 år til uanede højder

Hus og bil

- Fra midten af 50'erne til begyndelsen af 70'erne: den brede befolknings levevilkår forandrede sig som aldrig før
 - Reallønnen blev fordoblet
 - Kvinder kom på arbejdsmarkedet: familier fik to indkomster
 - Arb.løshed i 1960'erne: næsten lig 0
- Udgifterne til det mest nødvendige (mad, tøj) udgjorde en stadig mindre del af indkomsten - mere overskud til forbrugsgoder
- 1950'erne: statslån til parcelhuse -> 1970'erne: over 50.000 nye huse (fortrinsvis parcelhuse) om året
 - Man kunne trække renteudgifter fra i skat
 - Inflationen reducerede den gæld, man stiftede
- Boligerne blev større og af bedre kvalitet
 - Fx bad og centralvarme samt eget værelse til alle børn
- Flere fik egen bil - noget helt nyt
- BNP steg også
- Revolutionerende ændring af DK's erhvervsstruktur
 - Gik fra landbrugssamfund til industrisamfund
 - Godt på vej mod at blive servicesamfund

Landbruget: afvandring, mekanisering, stordrift

- Siden slut 1800-tallet: Staten havde oprettet husmandsbrug ved at udstykke større landbrug
- Det fortsatte man med helt op til 1940'erne
- Man kunne give flere msk. en eksistensmulighed på landet
- 1946: 208.000 landbrug -> 1976: 124.000 landbrug => udviklingen vendte og man lagde nu landbrug sammen
- Landbruget blev mekaniseret og rationaliseret
 - Hestene og medhjælperne erstattedes af traktorer, mejetærskere, malkemaskiner etc.
 - Besætningen blev solgt - kun jord tilbage at passe
 - Effektivitet øgedes ved specialisering
- Prisen på landbrugsprodukter var stagneret, men lønnen steg
 - Man kunne ikke længere leve af landbruget - stor omvæltning
- Bilisme og stærkt forbedret vejnet: koncentration af virksomheder, arbejdskraft etc.

Den anden industrielle revolution

- 1950'erne og 60'erne: DK's anden industrielle revolution
- Ultimo 50'erne: flere msk. beskæftiget i industrien end ved landbruget
 - 1947: 212.000 industriarbejdere

- 1972: 315.000
- 1950: Én funktionær for hver 5. arbejder
- 1970: Én for hver 3.
- Produktionen voksede mere end beskæftigelsen
- Stigning i produktion:
 - Automatisering
 - Investeringer i moderne produktionsudstyr
 - Opsplitning af arbejdsprocessen
- Akkordarbejde blev almindeligt (produktivitetsfremmende lønsystemer)
 - Fagbevægelsen var positiv
- Ufaglærte - særligt kvinder: mere monotont og hårdere arbejde
- Jern- og metalindustrien mere end femdoblede sin produktion fra 1947-70
 - Beskæftigede 40% af industriarbejderne
- Eksport spillede større og større rolle
 - Førhen: afsætning på hjemmemarkedet
 - 1975: 37% eksport
- Personificeringer af det industrielle eventyr:
 - Mads Clausen (Danfoss): eksplosiv vækst i efterkrigstiden
 - Gotfred Kirk Christiansen (LEGO): tilsvarende
- Fra 1958 til 1972 steg antallet af virksomheder fra 6400 til 7070
- 1953-65: Alle danske hjem skulle have fjernsyn => 20 danske fjernsynsfabrikker
 - Mætning og konkurrence => Én fabrik tilbage i slutningen af 70'erne: B&O

Vandring mod vest

- Affolkningen af landbruget førte til arbejdsløshedssøer i Nord-, Syd- og Vestjylland
- FT vedtog i 1958 en egnsudviklingslov, der gav støtte til etablering af industri i arbejdsløshedsplagede områder
- Tilstedeværelse af megen og billig arbejdskraft i arb.løshedsplagede områder medførte, at man virksomheder flyttede fra Kbh. til Jylland
 - Især løntunge virksomheder, der havde brug for megen ufaglært arbejdskraft
 - Virksomheder, der var afhængige af avanceret teknologi og videnskab blev i Kbh.
- Nogle små håndværk blev trængt (karremager etc.), men omstillingsevnen var stor: Smede blev VVS-arbejdere etc.
- Nye jobs: automekaniker, TV-reperatør etc.
- 1950: En købmandsbutik for hver 285 indbygger
- 1948: 30.000 dagligvarebutikker — 1969: 12.000 tilbage
- Detailhandlen blev trængt — købmænd udkonkurreret af supermarkeder

Serviceerhvervene

- Voksede industri efterspurgte serviceydelse
 - Gav arbejde til advokatkontorer, rådgivende ingeniørfirmaer, reklamebureauer, revisionfirmaer etc.
- Den offentlige service voksede meget stærkt
 - Sundhedsvæsen, uddannelse, daginstitutioner, hjemmepleje, flere praktiserende læger etc.
- Primo 1970'erne: Antallet af offentligt ansatte oversteg industriarbejderne

Det frie marked

Liberalisering

- Soc.dem var statsbærende parti i 20 år fra 1945 til 1973 (28 år)
 - Demokratisk planøkonomi: høj grad af styring af det økonomiske liv
- Udviklingen gik den modsatte vej
- Valutacentralen styrede udenrigshandlen (siden 1930'erne)
 - Regulerede køb og salg af fremmed valuta (indtil 1958 skulle man have tilladelse til at købe fremmed valuta)
- Styringsmekanismer og restriktioner afvikledes over hele Vesteuropa
- Statens opgave blev ikke at styre produktionen, men at skabe gode vilkår for erhvervslivet
- Højkonjunkturer i den vestlige verden var afgørende for den økonomiske revolution
- Da Valutacentralen afvikledes i 1958 blev det muligt at optage lån i udlandet => underskud på betalingsbalancen samt gæld
- Landbruget skaffede udenlandsk valuta til DK ved eksport til primært GB
- Industrien producerede til hjemmemarkedet - beskyttet mod konkurrence af importrestriktioner
- 1948: DK medlem af OEEC => mere og mere åben økonomi
 - Priserne på DK's eksportvarer steg hurtigere end priserne på importerede påvarer - især olien blev billig!
 - Medlemskab af OEEC var amr. krav for at man kunne modtage Marshall-hjælpen
- Friere valutahandel
- 1957: man kunne nu låne i udlandet
- Først i slutningen af 1960'erne vakte gældsætningen bekymring

Markedsdannelserne

- 1957: Det Europæiske Fællesråd dannedes
 - Vestty., Frankrig, Italien, Nederlandene, Belgien, Luxembourg
- = vidtgående økonomisk og politisk samarbejde
- EF dannede en toldunion: told ml. medlemslandene blev afskaffet - fælles toldfront udadtil
- Venstre var for medlemskab af EF, især af hensyn til landbruget
 - De øvrige partier var imod - primært fordi GB var uden for (+ Skandinavien)
- DK var udenrigs- og sikkerhedspolitisk tæt knyttet til GB (foruden stort eksportmarked)
- Alternativ til EF: EFTA (1959) - GB som ledende medlem
 - Foruden DK, Norge, Sverige, Østrig, Portugal, Schweiz
- Indebær frihandel med industrivarer, men ikke landbrugsvarer (ulempe for DK)
- 1967: told i EFTA afskaffedes
- OEEC og EFTA udsatte DK's industri for skarp konkurrence
- EF var befolkningsmæssigt langt større end EFTA => ulempe for EFTA og Europa generelt
- 1961: GB (og DK) søgte om optagelse i EF
- 1972: GB blev optaget => DK skrev også under på Rom-traktaten
- Økonomiske argumenter talte klart for DK medlemskab i EF
- 2. oktober 1973 (folkeafstemning): 63 %: ja, 37 %: nej
- SF var imod — Soc.dem., Radikale, Venstre, Konservative var for.

Fra velstand til velfærd

- Velfærdsstaten var Soc.dem.'s bærende tanke
 - Udviklede sig i Vesteuropa i 1945
- Målsætninger:
 - Fuld beskæftigelse
 - Social tryghed
 - Udjævning af classeskel
 - Det offentlig skulle tage ansvar for, at alle havde en anstændig og msk.værdig levestandard
 - Alle skulle have adgang til sundhedsvæsen
- Midler:
 - Skattepolitik: de rige skulle betale mere
 - Socialpolitik: de svageste skulle hjælpes
 - Sundhedspolitik: gratis ydelser
 - Uddannelsespolitik: muligheder for fattiges børn for at tage en lang uddannelse
- De borgerlige partier accepterede gradvist tanken - diskussionen gik nu om, hvor meget man skulle gå med velfærdslovgivningen
- Det offentlige lagde beslag på større og større del af nationalindkomsten

Velfærdsstatens sociale oprustning

- I løbet af 50'erne kom der en masse love, der skulle hjælpe bestemte svage grupper (tuberkuloseramte: 1949; døve: 1950; polioramte: 1953; enker med børn: 1955; blinde: 1956)
- 1956: sygelønsordning indførtes
- 1960: revalideringsloven
 - hjalp dem, der af helbredsmæssige grunde ikke kunne finde arbejde
 - Revalideringscentre skulle hjælpe med genoptræning, opkvalificering o.l.
- 1957: "folkepension" - tidligere aldersrenten (nedværdigende, ikke mange brugere). Nu fik alle folkepension udbetalt
- 1958: husmoderafløsningsordningen udvidedes til en hjemmehjælpsordning => flere ældre kunne leve en msk.værdig tilværelse i eget hjem
- 1961: man mistede nu ikke længere sin stemmeret hvis man var på off. forsørgelse
- 1976: bistandsloven: mange små love samledes til én lov for at gøre det mindre forvirrende. Kommunens bistandskontor skulle nu tage sig af alle slags sociale problemer
- Velstanden voksede, men folk på bistand faldt ikke <=
 - Befolkningens krav til det off. steg
 - Den acceptable minimumslevestandard voksede hele tiden pga. velstandsstigning

Uddannelse i en opbrudstid

- 1958: skolereform, gav landbobørnene samme uddannelsesmuligheder som børn i byerne
 - Tidl: ingen forbindelse ml. landsbyskolerne og byernes eksamensskoler
- Undervisningspligt indtil 1973: 7 år. Efter: 9 år
- 1959: 53% forlod skolen efter 7 år
- 1969: kun 7%
- Forlængelsen af undervisningspligten er et udtryk for en lovfæstning af en eksisterende praksis
- 1967: HF-uddannelsen indførtes til folk, der havde forladt uddannelsessektoren,

- men senere ønskede en boglig uddannelse
- Generelt boomede uddannelsessektoren: nye universiteter, flere og flere gymnasieelever etc.
- 1961: SU (dengang: Ungdommens Uddannelsesfond) firedoblede bevillingerne med ét slag
- Selvom det gik godt var der stadig store uligheder i specielt gymnasieverdenen

Kvindernes fremmarch — et nyt kulturmønster

- Kønsroller og seksualmoral revolutioneredes voldsomt fra ultimo 50'erne og frem
- 1950'erne: et mål i hjemmet, at kvinden var hjemmegående (altså kun én indkomst)
- I 1960'erne voksede antallet af kvinder på arb.marked fra 596.000 til 1.000.000
 - Ufaglærte i industrien, underordnede kontorfunktionærer eller i social- og sundhedssektoren
- Det sad dybt i samfundet, at mandens indkomst var den primære, og kvindens blot var et supplement
- Opsving medførte større efterspørgsel på arb.kraft => kvindernes stigende beskæftigelse
 - Desuden kunne familiens levestandard forhøjes endnu mere, hvis kvinderne også arbejdede
- Husholdningen lettedes i 1960'erne med køleskabe, vaskemaskiner etc., så kvinderne var i mindre grad nødvendige i hjemmet
- Uddannelsesniveaulet blandt kvinderne steg også => gradvist også faglært arb.kraft

Et nyt familiemønster

- Det gamle familiemønster krakelerede (skilsmissestatistik)
- Antallet af vielser faldt — flere levede papirløst
- 1975: hver 5. barn fødtes uden for ægteskab (1989: hvert 3.)
- 1968: 95% havde haft sex før ægteskab
- Først 1971 blev seksualundervisning obligatorisk i skolen
- 1966: P-pillen frigives
- 1970: adgangen til abort blev lempet
- 1973: Fri abort indførtes
- Kvindebevægelserne fik medvind i 1970'erne
 - Rødstrømpebevægelsen omfattede kun en lille del af kvinderne, men de havde stor gennemslagskraft i medierne
- Det fødtes færre børn end tidligere. 2-børnsfamilier blev normen
 - P-piller eller længere uddannelsestid for kvinder?
- Flere alenemødre

Ungdomsoprøret

- Den generation, der havde oplevet 30' og 40'ernes afsavn forbløffedes over, at ungdommen vendte ryggen til det etablerede velfærdssamfundet
- 1968: studenteroprøret startede på Kbh Uni
 - Reaktion på meget gammel og autoritær undervisningsform/ledelsessystem
 - "Forskning for folket og ikke for profitten"
- Bevægelsen mod Vietnamkrigen var også en del af ungdomsoprøret
- Den vestlige neoimperialisme fordømtes — revolutionsledere (Che Guevara, Mao etc.) dyrkedes som helte

- Kollektivbevægelsen slog igennem
- Christiania etableredes + Thy-lejren
- Hippierne brugte hash til at opnå en åndelig bevidsthedsudvidelse

Politikken – Stabiliteten og dens sammenbrud

24/04.15

Det gamle partimønster

- 1953: SD, RV, V og K – bliver enig om ny grundlov
- Rikskammersys. Afskaffes
- Valgretsalders sænkes til 23 år
- Parlamentariske princip nedskrives (regering må ikke have flertal imod sig – er blevet praktiseret siden 1901)
- 1953-64: stabilt styrkeforhold + samarbejds mønstre de 4 partier imellem
- Mange kernevælgere
- SD: arbejdere + lønmodtagere
- RV: husmænd
- V: gårdmænd
- K: selvstændige i byerhverv + bedrestillede funktionære
- SD og RV >< VK-blokken
- Kommunistpartier – lav tilslutning, ingen pol magt
- 1957-1964: SD og RV danner regering
- Fokus på at udbygge velfærdsstaten
- Nærme befolkningens købekraft for at holde igen på inflation og begrænse import →
- Skatter og afgifter hæves
- Løndomstpolitik : indgreb for at holde lønstigninger nede ← upopulært blandt arbejderne
- Midtsøgende og konsensuspræget politik – lovgivning blev hovedsageligt gennemført
- Ve forlig over midten

Mønstrene ændres 1964-1973

- Fra 64: politiske forskydninger
- SD's position blev vaskeligere:
- RV træder ud af regeringen → søer mod højre
- SF opstår, udspringer af DKP – SD ignorerer i starten
- 60: kulturskifte i partiets ledelse. Mænd m. tilknytning til fagbevægelse → akademikere, m. mindre autoritet i fagbevægelser
- 66: SF fordobler mandatantal: SD og SF har tilsammen flertal = første socialistiske flertal
- SD i dilemma: samarbejde m. SF = miste stemmer på højrefløj >< ikke samarbejde = miste stemmer på vensterfløj = SF flere stemmer
- Jens Otto Krag, vælger socialistisk mindretalsreg. – (håber på at SF ville miste tilslutning, efter at skulle udføre politik i praksis)
- "det røde kabinet"
- RV går sammen med blå blok
- Modsætningsforhold mellem blå og rød skærpes
- 67: SF og SD bryder samarbejde - ville inddrage nogle berettigede lønstigninger →

nogle bryder ud af SF og danner Venstresocialisterne = regeringen faldt

- 68: borgerlig sejr : VKR regering – blev ikke succes:

tandse vækst i offentlig sektor og sænk skattetryk. UMULIG OPGAVE

omfattende sociallovgivning

Ik ønskede skattelettelse, men ønskede ikke at skære i velferden

LR: måtte alligevel øge skattetryk + moms

betalingsbalanceundersud satte rekord : forsøg på at føre indkomspolitik, blev

modarbejdet af LO og mislykkedes

- 71: valg, socialistisk mindretalreg. (SD, SF, grøn. + først folketingsmedlem)

SD >< SF konflikt, omkring optagelse i EF

reg. fik støtte fra borgelige til at gennemføre optagelse i EF

73-valget – En ny epoke

- Oprettelse af fremskridtpartiet (formål, at undgå at betale skat)

krig mod indkomstskatten, overadministration og lovforsing

blev DK's næststørste parti ved valg

- Centrumdemokraterne dannes: udsprung af SD, (for venstreorienteret, og præget af ungdomsoprøret)

- Flere små partier ko i folketinget

- Stabilitet, og partimønstre var brudt sammen → store udsving valg efter valg

- Årsgaer til forskydninger:

sociale struktur var ændret

højere levestandard.

flere brugte privat transportmidler

miljøisme = ønske om at mindske benzinfgiften

flere kernevælgere

- Ungdomsoprøret → kulturpolitisk polarisering. Unge = venstrefløj >< styrkede modstand på højrefløj

- TV-mediet + evnen til at håndtere medierne blev afgørende

flere fokuseret på enkelt sager og mærkesager